

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 OSLO

Vår saksbehandler
Anja Fykse Lillehaug

Vår dato
03.05.2023
Deres dato

Vår referanse
21/00518-72
Deres referanse

Innspill til dyrevelferdsmeldingens del om dagens status, fra Norges Bondelag

Viser til invitasjon til å komme med innspill til dyrevelferdsmeldingen om dagens status for hold av produksjonsdyrene storfe, svin, småfe og fjørfe. Departementet ber om deskriptive innspill for historikk, biologi, betydning og omfang, produksjon og driftsopplegg, innrednings-/oppstallingssystemer, fôr og vann, inngrep, fysisk helse, avl, transport og slakting for alle dyregruppene. Norges Bondelags omtaler historikk, omfang og betydning i dette innspillet. Husdyrnæringas samlede innspill vil samlet være dekkende for alle områdene Departementet ber om innspill på.

Vi vil innlede med å si at det ligger oppdatert informasjon om dyrehold på nettsidene til flere organisasjoner. Eksempelvis har Animalia og Matprat nettsider som beskriver hold av ulike matproduserende dyr, inkludert beskrivelse av ulike produksjons- og oppstallingsformer.

Norges Bondelag innspill er i all hovedsak tekst hentet fra Dyrehelserapporten 2022. Tekst fra dyrehelserapporten er satt i klammer på denne måten «xx». I tillegg er Landbruksbarometeret 2023, Agrianalyserapport 4-2020: Fjørfe næringen i Norge – husdyrholdets vekstnæring og Kjøttets tilstand brukt som kunnskapsgrunnlag.

Historikk, omfang og betydning

Husdyrproduksjon er svært viktig i Norge, både for selvforsyning, matsikkerhet og verdiskapning. God dyrevelferd er en forutsetning for å holde dyr for matproduksjon, og alle dyr i landbruket skal ha god velferd. Synet på dyr og dyrevelferd har endret seg over tid med økt kunnskap om dyrene, samt økt velstand/velferd ellers i samfunnet. Dette har ført til endringer i oppstallingsformer og hold av produksjonsdyr i Norge siste 20 årene.

Dyrevelferd er ikke et ja/nei-spørsmål. Dyrevelferd handler om hvert dyrs individuelle opplevelse av å mestre miljøet det lever i, i den kroppen dyret har, med det stellet det får. Dyrevelferden i norsk landbruk er generelt på et høyt nivå, med utgangspunkt i dyrevelferdsregelverk og dyrehelsestatus, samt bondens kompetanse, evne og vilje til å gi dyra godt stell. Vi viser til open access-boka «Forvaltning av dyrevelferd i Norge – hvordan få lovverket til å virke», kapittel 3, for en beskrivelse av historisk utvikling av dyreverv og dyrevelferd i Norge <https://www.akademika.no/jus/forvaltning-av-dyrevelferd-i-norge/9788202761875>.

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

Postadresse: Postboks 9354 Grønland, 0135 OSLO, Tlf: 22 05 45 00
Besøksadresse: Landbrukets Hus, Hollendergata 5, 0190 OSLO
Bankkonto: 8101.05. 91392, **Org.nr.:** 985063001 MVA
bondelaget@bondelaget.no, www.bondelaget.no

Bankkonto: 8101.05.12891
Org.nr: 939678670

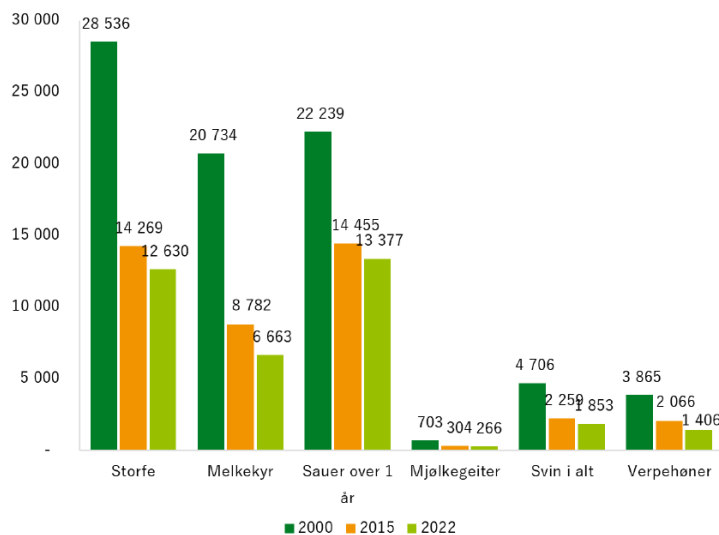
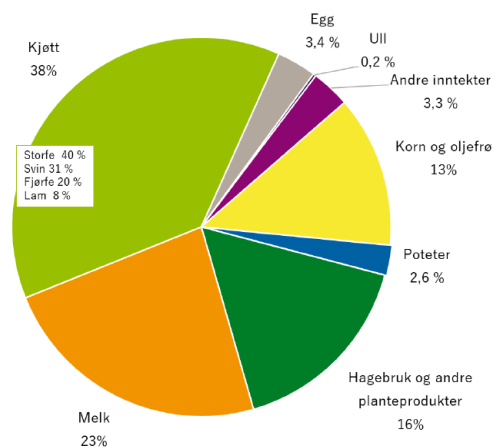
Norge har 3,5 prosent dyrket jord-bruksareal (SSB, 2023). Rundt to tredeler av den dyrka jorda i Norge brukes til grasproduksjon. For størstedelen av disse arealene er det ikke et alternativ å produsere korn, grønnsaker eller matvekster direkte. Grovfôret er en viktig energi- og proteinkilde for husdyra, og tilnærmet alt grovfor som brukes i husdyrholdet i Norge dyrkes i Norge.

Drøvtyggenes fortrinn er evnen til å omsette plantemateriale til kjøtt, melk og ull. I tillegg har 45 prosent av det totale landarealet utmarksbeiter av svært god eller god kvalitet

(Landbruksbarometeret 2023

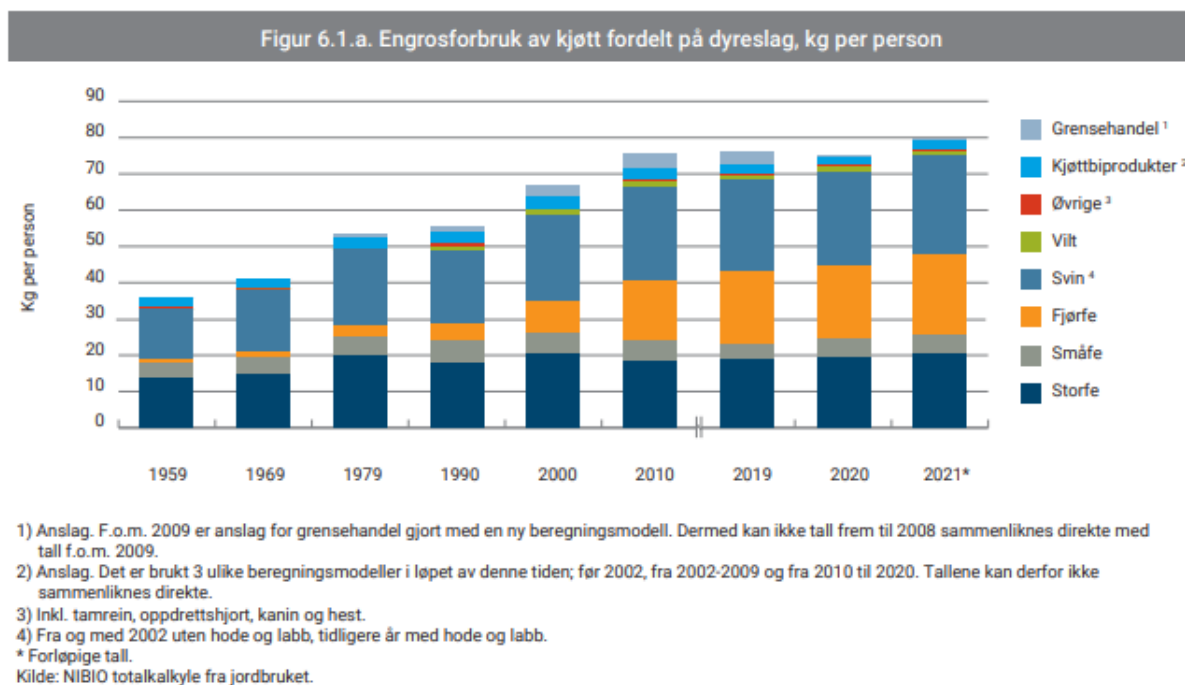
<https://www.agrianalyse.no/landbruksbarometeret/landbruksbarometeret-2023-article1477-858.html>)

Melk og kjøttproduksjon er kjernen i norsk jordbruksproduksjon, med sine om lag 60 prosent av total jordbruks-produksjon målt i omsetning i 2022. Total omsetning i jordbruket er 56 mrd. kroner. (Landbruksbarometeret 2023)

I 2022 har antall bruk med storfe blitt mer enn halvert siden 2000, til tross for at det har vært noen nyetableringer med ammekuproduksjon. Antall bruk med ammeku utgjorde 47 prosent av alle storfebønder i 2022. Det er en økning fra 20 prosent i år 2000. Det har blitt færre bruk med sau over 1 år, færre bruk med melkegeiter, svin og høner siden år 2000. Totalt antall bruk med husdyr har gått ned med 45 prosent fra 2000 til 2022. (Landbruksbarometeret 2023)

Kjøttets tilstand 2022 presenterer oversikt over utviklingen i kjøttforbruk per person fra 1959 til 2020 på engosnivå. Figuren viser at det særlig er forbruket av kyllingkjøtt som har økt siden forrige dyrevelferdsmelding, og at det er svinekjøtt vi spiser mest av.

Norsk landbruk dekker etterspørselen etter animalske produkter i det norske markedet. Det gir en total omsetning for kjøtt- og meierisektoren på drøye 80 mrd. kroner (2021) (Figur 41 i Landbruksbarometeret 2023).

Figur 41 Omsetning i næringsmiddelindustrien i millioner kroner, løpende priser, 2021. Kilde: SSB

Om produksjonene

I Dyrehelserapporten 2022 har Veterinærinstituttet beskrevet oppdatert omfang og produksjon for de ulike dyreartene Departementet etterspør informasjon om. Norges Bondelags innspill på

hver enkelt dyreart er i all hovedsak ordrett kopiert fra denne rapporten. Dyrehelserapporten finner man i sin helhet her: <https://www.vetinst.no/rapporter-og-publikasjoner/rapporter/2023/dyrehelserapporten-2022>

Storfe

Økende avdrått og dermed behov for et lavere antall melkekyr har vært et utviklingstrekk over tid. Dette har medført fall i kjøttproduksjonen fra bruk med kombinert melk- og kjøttproduksjon, noe som har gitt markedsunderskudd og behov for import av storfekjøtt. Det har over lang tid også vært en økning i antall ammekyr. Økningen har vært noe større de siste åra, og det totale antall kyr har også økt.

«Om populasjonen

I Norge er det to typer storfeproduksjon: kjøtt- og melkeproduksjon. Produksjonen er spredt over hele landet (Figur Storfe 1), men fylkene med flest storfebesetninger er Innlandet og Trøndelag, fulgt av Rogaland og Vestland. I løpet av de siste tiårene har det skjedd store endringer i norsk storfeproduksjon, med nedgang i antall besetninger og økning i størrelsen på de gjenværende og nyetablerte. Antall ammekubesetninger har steget, mens antall melkekubesetninger er redusert. I melkeproduksjonen brukes i hovedsak rasen norsk rødt fe (NRF). Denne er en såkalt kombinasjonsku som produserer både melk og kjøtt. I rene ammekubesetninger brukes ofte kjøttferasene charolais, hereford, aberdeen angus, limousin og simmentaler, eller kryssninger av disse. om lag 71 prosent av norske kyr holdes i løsdriftsfjøs, de resterende i bås fjøs.

Det var ca. 11 700 storfebesetninger i 2022, hvorav ca. 6 700 melkekubesetninger og ca. 6 000 ammekubesetninger. Av disse var ca. 1 000 kombinerte besetninger med både ammekyr og melkekyr. Det var til sammen ca. 897 000 dyr. Gjennomsnittlig antall melkekyr i melkekubesetninger (inkludert kombinerte besetninger) var 31,4, og gjennomsnittlig antall ammekyr i spesialiserte kjøttbesetninger var 18,0. Sammenliknet med de fleste andre land i verden med husdyrproduksjon er norske besetninger små. Norsk storfekjøttproduksjon står for knappe 25% av total slaktemengde (tonn kjøtt). I 2022 ble det slaktet ca. 300 000 storfe.

Kilder til tall: Produksjonstilskuddsregisteret per 1. mars 2021 og Leveranseregisteret for slakt.

Om aktørene

Storfenæringens arbeid med forebyggende helsearbeid, dyrevelferd, sykdomsforebygging og sykdomsbekjempelse koordineres og ledes av Helsetjenesten for storfe ved Animalia AS. Helsetjenesten samarbeider med regionale konsulenter som er veterinærer og annet husdyrfaglig personell ansatt ved slakteriene (Nortura og frittstående slakterier med medlemskap i Kjøtt- og Fjørfebransjens Landsforbund, KLF) og meieriene (TINE og Q). Animalia drifter Storfekjøttkontrollen som er produksjonskontrollen for ammekubesetningene (storfekjøtt).

TINE SA har veterinærer og andre rådgivere som samarbeider med Helsetjenesten for storfe på overordnet nivå og utfører tilsvarende arbeid i sine distrikter. TINE drifter Kukontrollen, hvor mye data fra enkeltdyr og besetninger i melkeproduksjonen er lagret. Geno SA driver avlsarbeidet på NRF i Norge. Tyr er medlemsorganisasjon for norske storfekjøttprodusenter.

Dyrehelseportalen, som er et nettsted for registrering av helsedata, inseminasjon og matkjedeinformasjon, er et samarbeid mellom Animalia AS, TINE SA og Geno SA.»

Sau

Om lag halvparten av gårdene med husdyrhold har sau, og dette er dermed den husdyrproduksjonen med flest produsenter. Antall saueprodusenter har holdt seg relativt mer stabilt enn antallet i de andre husdyrproduksjonene. Sauehold er ofte kombinert med annen produksjon eller arbeid utenfor gården. Gjennomsnittsprodusenten nærmer seg nå 90 søyer. Dette tallet har bare gått svakt oppover de siste åra. Strukturen i saueholdet er derfor fortsatt ganske stabil selv om det er en tendens at antall store besetninger og antall svært små besetninger

går opp, mens antall middelsstore besetninger går litt ned. Den totale produksjonen av saue- og lammekjøtt har gått noe ned fra 2020 til 2021. (Kjøttets tilstand 2022)

«Om populasjonen

Det var ca. 13 200 sauebesetninger i 2022. De fleste befant seg på Vestlandet, spesielt i Rogaland, og på Østlandet (Figur Sau 1). Besetningene hadde til sammen ca. 927 000 dyr, og i gjennomsnitt var det 67 vinterfôra søyer per besetning. Nær 10 prosent av besetningene hadde over 150 søyer, og disse besetningene hadde ca. 31 prosent av sauene. Tilsvarende utgjorde besetninger med færre enn 20 søyer ca. 20 prosent av besetningene, og de hadde ca. 3,7 prosent av sauene. Det ble slaktet over 1,1 millioner sauer i 2022.

Norsk sau holdes for det meste for kjøttproduksjon, og ulla blir også utnyttet. Den vanligste rasen er Norsk kvit sau, men en del besetninger har andre raser.

Dyrene er vanligvis innendørs om vinteren. Både isolerte og uisolerte sauehus er vanlig, og det er også ulike halvåpne løsninger av uisolerte fjøs. Lamming foregår inne i perioden fra mars til mai, avhengig av hvor i landet dyrene holder til, og det er vanlig å slippe dyrene ut noen uker etter lamming. om sommeren er mange dyr på fjelleller skogsbeite (utmark), eller på inngjerdet beite i nærheten av hjemgården (innmark). enkelte besetninger, spesielt med gammelnorsk spelsau eller andre raser som er egnet for utegang, har dyrene utendørs hele året.

Kilder til tall: Produksjonstilskuddsregisteret per 1. mars 2022 og Leveranseregisteret for slakt.

Om aktørene

Sauenæringens arbeid med dyrevelferd og sykdomsforebygging koordineres og ledes av Helsetjenesten for sau ved Animalia AS og husdyrholdernes medlemsorganisasjon Norsk sau og geit. Helsetjenesten for sau har ikke regionalt ansatte eller egne tilknyttede helsetjenesteveterinærer lokalt.»

Geit

Både antall besetninger med melkegeit og antall melkegeiter er stabilt. Antall besetninger med ammegeiter har økt raskt, og det er nå mer enn fire ganger flere besetninger med ammegeiter enn med melkegeiter, men disse besetningene er svært små, med et gjennomsnitt på under 10 ammegeiter per besetning. (Kjøttets tilstand 2022)

«Om populasjonen

Det var ca. 1 400 geitehold i 2022. Besetningene hadde til sammen ca. 35 500 melkegeiter og 39 800 andre geiter. Det var rundt 270 besetninger som leverte melk til TINE og/eller drev egen foredling av melk. Gjennomsnittlig antall melkegeiter i melkegeitbesetninger var 133.

Geiter som ikke holdes for melkeproduksjon og der kjeene går sammen med mordyrene, kalles ammegeit. Dette er vanligvis geitebesetninger med kjøtt- eller ullproduksjon. Det finnes også mange mindre geitehold som kan karakteriseres som hobbybesetninger, eller der et fåtall geiter holdes sammen med sau eller andre dyr.

Geiter holdes innendørs om vinteren. Hoveddelen av norske geiter kjeer i perioden januar til mars og er på beite i sommersesongen.

De største konsentrasjonene av geit finnes i Vestlandsfylkene, i Trøndelag og i Troms.

Kilder til tall: Produksjonstilskuddsregisteret per 1. mars 2022.

Om aktørene

Geitenæringens arbeid med forebyggende helsearbeid, dyrevelferd, sykdomsforebygging og sykdomsbekjempelse koordineres og ledes av TINE og husdyrholdernes medlemsorganisasjon Norsk sau og geit.»

Svin

Slakteri- og foredlingsindustrien er avhengig av en lønnsom svinenæring i hele landet.

«Om populasjonen

Det var ca. 2 400 kommersielle svinebesetninger i 2022. De tre fylkene som har flest svinebesetninger er Rogaland, Trøndelag og Innlandet. (Figur Svin 1). Norsk svineproduksjon er selvforsynende med en årlig produksjon på om lag 1,6 millioner svineslakt.

Svineproduksjonen er organisert i en avls- og helsepyramide med rundt 40 foredlingsbesetninger og rundt 30 formeringsbesetninger på de to øverste trinnene i pyramiden. Livdyrflyt går videre nedover i pyramiden til bruksbesetninger med avlspurker (ca. 900 besetninger) og videre til rene slaktegrisbesetninger, hvorav ca. 800 besetninger leverer mer enn 100 dyr per år til slakt. Blant bruksbesetningene finnes det også purkinger, der et sentralt nav rekrutterer og bedekker purker, mens grising og smågrisperioden, evt. også slaktegrisperioden, skjer i satellittbesetninger. etter avvenning transporteres purkene tilbake til navet.

Kilder til tall: Kjøttets tilstand 2022

Om aktørene

Svinenæringens arbeid med forebyggende helsearbeid, dyrevelferd, sykdomsforebygging og sykdomsbekjempelse koordineres og ledes av Helsetjenesten for svin som har en operativ ledelse ved Animalia AS, samt regionale konsulenter. De regionale konsulentene er veterinærer og annet husdyrfaglig personell ansatt ved slakteriene (Nortura og frittstående slakterier med medlemskap i Kjøtt- og Fjørfebransjens Landsforbund, KLF). Norsvin SA driver avlsarbeidet på svin i Norge. Siden Norsvin ble dannet i 1958 har de utviklet seg fra å være en nasjonal distributør av semin til å bli et internasjonalt avls- og seminselskap. I 2014 ble den internasjonale virksomheten i Norsvin International fusjonert med nederlandske Topigs, og selskapet Topigs Norsvin ble dannet. Selskapet er i dag ett av verdens største innen svinegenetikk, og selger produkter i mer enn 50 land.»

Fjørfe

Fjørfekjøtt representerer sammen med den økte produksjonen av mathvete den største veksten i norsk matproduksjon i siste generasjon. Mens egg var godt innarbeidet i nordmenns kosthold fra tiårene etter krigen, var fjørfekjøtt kun en marginal vare fram til 1980-tallet, og forbruket oversteg ikke lam (5 kilo årlig per person) før på 1990-tallet. Siden da er fjørfekjøttprodukter, sammen med den store kornproduksjonen nasjonalt, blitt siste generasjons store vinner. Det skyldes effektiv produksjon og høy fôrutnytting, lavt miljøavtrykk, og løpende utvikling av dyreholdet og kontroll med smittepress. Norsk fjørfenæring er ledende globalt når det gjelder sykdom på dyra og rene produkter. (Agrianalyserapport 4-2020, Fjørfenæringen i Norge – husdyrholdets vekstnæring)

«De aller fleste slaktekyllingprodusentene er konsentrert rundt slakterier på Østlandet, i Trøndelag og i Rogaland. eggproduksjonen er fordelt over hele landet, med hovedvekt i Rogaland, Trøndelag, Innlandet og Viken. Majoriteten av kalkunprodusentene holder til i Viken. Andeprodusentene er lokalisert i Viken og Vestfold og Telemark. Norge er selvforsynt med kylling- og kalkunkjøtt og med ferske egg til konsum.»

Slaktekylling

Økningen i slaktekyllingproduksjonen har vært svært stor i perioden 2001 til 2019. Tall fra totalalkylen viser at det ble slaktet 34 621 tonn kylling i 2001, mens volumet kom opp i rekordhøye 97 806 tonn i 2019. Dette er en økning på 283 prosent, eller nesten en tredobling på 18 år. (Agrianalyserapport 4-2020, Fjørfenæringen i Norge – husdyrholdets vekstnæring)

«Slaktekylling er den mest tallrike fjørfeproduksjonen i Norge. Det var ca. 600 besetninger som leverte ca. 75 millioner slaktekylling i 2022. Slaktekylling holdes frittgående. Produksjonsperioden varierer fra 32 - > 60 dager avhengig av hybrid og produkt. Ross 308 er den mest brukte

slaktekyllinghybriden i norsk produksjon og på verdensbasis. Andre slaktekyllinghybrider som brukes i Norge er blant annet Hubbard JA787 og Ranger Gold. Ross 308 slaktes i snitt på dag 32 og oppnår en slaktevekt på ca. 1-1,5 kg. Slaktealder og –vekt for Hubbard JA787 er til sammenligning i snitt 46 dager og 1,7 kg. Ranger Gold oppnår slaktevekt i løpet av 48-70 dager. De største varemottakerne innen slaktekyllingproduksjon i Norge er Nortura, Den Stolte Hane og Norsk Kylling.»

Verpehøns

Eggproduksjonen har videre hatt en jevn stigning i perioden fra 2000 til 2019 med en samlet økning på 53 prosent (Agrianalyserapport 4-2020, Fjørfenæringen i Norge – husdyrholdets vekstnæring)

«Det var ca. 600 verpehønsbesetninger (besetninger med > 50 dyr), og ca. 4,1 millioner verpehøns i produksjon i 2022. ulike driftsformer i eggproduksjon er frittgående systemer (aviar), innredede bur (miljøbur), økologisk produksjon og frilandsproduksjon (konvensjonell produksjon med utegang). Verpehøns er i eggproduksjon fra ca. uke 16 til uke 76-80. Hybridene som brukes er i hovedsak Lohmann LSL og Dekalb, men også brune verpehøneraser som Lohmann brown og Isa brown benyttes. De største varemottakerne av egg er Nortura og Den Stolte Hane.»

Kalkun

Ser vi på utviklingen i volum i perioden 2001 til 2019 har det vært en stor økning fra 4 714 tonn i 2001 til 7 619 tonn i 2019 av kalkunkjøtt, en økning på 62 prosent. Kalkun hadde en produksjonstopp i 2015 med 10 920 tonn. (Agrianalyserapport 4-2020, Fjørfenæringen i Norge – husdyrholdets vekstnæring).

«Det var ca. 40 kalkunbesetninger som leverte ca. 926 000 dyr til slakt i 2022. Kalkuner holdes frittgående. Hønene blir slaktet etter rundt 12-13 uker med en slaktevekt på ca. 5-6 kg, og omsettes som hel kalkun. Hanene slaktes etter 18-19 uker med en slaktevekt på ca. 13-14 kg. Kjøttet fra hanene går til videre foredling. Hybriden som holdes er i hovedsak B.u.T. Premium, men det drives også økologisk oppdrett av hybridene 'Black Turkey'. Sentrale aktører i kalkunkjøttproduksjon er Nortura og Økodrift Homlagarden.»

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Anja Fyksen Lillehaug

Sigrun Pettersborg

Kopi: Torild Jacobsen/Landbruks- og matdepartementet